

KASB-HUNAR TA'LIMI

Ўзбекистон Республикасидаги касб-ҳунар таълими

2023, № 6-сон

Саримсаков Х.У., Атажонов С.Б., Мирзаахмедов А.А. Внедрение цифровых технологий в переработку продукции птицеводческого предприятия.....	162
Yakubov U.B. Hozirgi mehnat bozorining zamonaviy menejerlarga bo'lgan talablari.....	166
Абдуллаев А., Атажонов С.Б., Абдурашидов М.Л., Цифровизация отдела маркетинга образовательного учреждения.....	172
Atajanova S.B., Xamidova Sh.B. Big data» muhitiga asoslangan kompyuter tarmog'ining axborot xavfsizligi va himoya qilish strategiya si.....	176
Abdullayeva D.N. O'quvchilarda o'ziga bo'lgan ishonch hissini qaror toptirishning psixologik xususiyatlari.....	180
Kuldashev E., Ma'mirov M. Raqamli boshqaruv – taraqqiyot asosidir.....	185
Pardaboyev O.A. Differentsial yondashuv asosida ta'lim jarayonini rivojlantirish usullari.....	188
Yuldasheva M.E. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining o'quv-bilish faoliyatini rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar.....	191
Abdujabborova M. Yordamchi maktablarda savodga o'rgatishning tahliliy sintetik metodi.....	198
Eshniyozov U.A. Talabalarining eksperimental ko'nikmalarini rivojlantirish orqali kasb-hunarga yo'naltirish.....	205
Мирзамуратов Б.Ф. Умумтаълим мактабларида иссиқлик микдори-ни ўқитиш методлари.....	212
Пратов С.И. Педагогические механизмы обнаружения чувства толерантности у детей во время игровой деятельности.....	216
Пирматова А. Интеграция подходов, основанных на задачах (поз) для развития навыков слушания и говорной работы учащихся.....	219
Ражабов Х.М. Бўлажак кимё ўқитувчиларида ахборот-методик компетентлигини такомиллаштириш аҳамияти.....	223
Raxmatova G.T. Kombinatsion qobiliyatlar va ularning pedagogik husu siyatlari.....	227
Qahharova M.L. Talaba yoshlarga xalq pedagogikasi asosida kasbga qiziqtirish texnologiyasi.....	230
Kushakova G. Oliy ta'lim muassasasi talaba yoshlarini mustaqil oilaviy hayotga tayyorlash.....	235
Хилолиддинова Ф.Р. Бўлажак мутахассисларда коммуникатив маданиятини ривожлантириш.....	241
Rahmatova F. Bo'lajak o'qituvchilarning auditoriyadan tashqari ilmiy tadqiqotchilik ishini tashkil etuvchi omillari.....	248
Baisov A.S. Til bilish darajasi bilan bog'liq muammolar.....	253
Исабаева М.М., Эргашева Н.А. Биологик таълим самарадорлиги, ўқитишда интегратив таълимнинг аҳамияти.....	256
Abjalova H.R. Ijtimoiy hamkorlik asosida talabalarining pedagogik malakalarini takomillashtirish usullari.....	261
Yadgarova D.B. Talabalar valeologik madaniyatini rivojlantirishning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish.....	268
Ne'matjonova Y.O'. Ta'lim sifatini oshirishda xalqaro tajribalarning qiyosiy tahlili va uning ahamiyati.....	273
Boboqulova N.Y. Montessori usulining dunyo bo'ylab kengayishi jara yonlari.....	287
Ахмеджонов Д.Г. Водосберегающий полив - это важная мера для уменьшения засоленности земель (Для магистров биологического направления).....	294
Бахриддинова Ф.У. Антропологияни ривожлантириш.....	298

YORDAMCHI MAKTABLARDA SAVODGA O'RGATISHNING TAHLILIIY SINTETIK METODI

M.ABDUJABBOROVA

JDPU Maxsus pedagogika kafedra stajyor o'qituvchisi

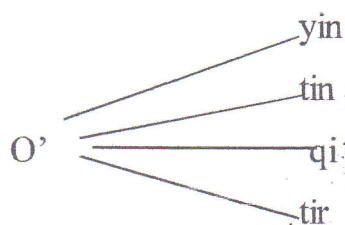
Annotatsiya. Ushbu maqolada yordamchi maktablarda savodga o'rgatishning tahliliiy sintetik metodi bo'yicha ishlarning samaradorligini oshirishga ilmiy yondashuvlar asosida nutq faoliyati motivatsiyasini boyitish.

Tayanch so'zlar va iboralar: Lo-la, Sho-kir, Sho-di. Bu o'yin o'quvchilarning bo'g'indan so'zlar tuzish va bo'g'in ko'chirish qoidalarini o'zlashtirish, Kesma alifbedan ayniqsa alifbe davrinig ikkinchi va uchunchi bosqichlarida savod o'rgatish darslari, predmetili – psixomotorli, sensor funksiyalar va harakat tizimining turli-tuman buzilishlari.

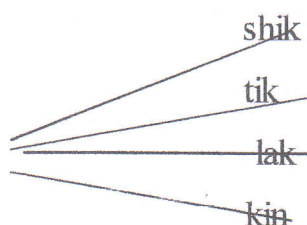
Аннотация. В данной статье обогащение мотивации речевой деятельности на основе научных подходов к повышению эффективности работы по аналитико-синтетическому методу обучения грамоте во вспомогательных школах.

Ключевые слова: Ло-Ла, Шо-Кир, шо-Ди. Эта игра призвана помочь учащимся усвоить правила построения слов из слога и слогового переноса, научиться грамоте на втором и третьем этапах алфавитного периода, особенно на занятиях по предметно-психомоторным, сенсорным функциям и различным нарушениям двигательной системы.

Savod o'rgatish davrida asosiy metod analitik-sintetik metodidir. Qiziqarli o'yinlar shu metodga asoslangan bo'lishi lozim. Qiziqarli o'yinlar 3-5 minut davom etishi mumkin. 1- o'yin bu bo'g'in ko'chirishga doir. Bunda o'qituvchi tomonidan tuzilgan "Bo'g'in jadvali" dan hohlagan bo'g'in ko'rsatiladi. O'quvchilar shu bo'g'inni kesma bo'g'indan tuzadilar. Ikkinchi bo'g'inni tuzadilar.

E

Masalan: Lo-la, Sho-kir, Sho-di. Bu o'yin o'quvchilarning bo'g'indan so'zlar tuzish va bo'g'in ko'chirish qoidalarini o'zlashtirishga yordam beradi. 2-o'yin O'qituvchi istalgan unli harfini ko'rsatadi. O'quvchilar shu unli tovushga bog'lanadigan tovush topib og'zaki ravishda so'z yasaydilar. O'qituvchi o'quvchilar tuzgan so'zlarni doskaga yozib beradi.

Masalan:

Bu o'yinlar o'quvchilarning so'zni to'g'ri yozish talaffuz qilishlariga yordam beradi.

6-o'yin, O'qituvchi har bir qator partadan bittadan o'quvchini doska oldiga chiqarib, kesma harflardan bittadan harf beradi. Harf olgan o'quvchilarning qaysi biri so'z boshida

shu harf keladigan 3 ta so'z topib doskaga chiroyli qilib yozsa, shu-shu o'quvchi g'olib chiqadi.

"A"

"B"

"S"

Ali	bolta	Soli
A'zam	Baxtiyor	Sobir
Adham	baliq	Soat

So'z va bo'g'inlarni savodga o'rgatishda tovush harflarni alohida-alohida aytib o'qimaslikka, balki tovush harflarni bo'g'inda to'g'ri qo'shib talaffuz qilishga so'zlarni og'zaki nutqdagi kabi yaxlit holda tovushlar uyg'unligiga rioya qilib o'qishga o'rgatiladi deyiladi. Bu fikrni ko'pgina olimlarimiz tasdiqlashgan.

Bo'g'inlab o'qishning avzalligi quydagicha. Birinchidan: bola harflayotganda biror harfni tushib qoldiradi 2-3 ta harfning nomini aytib sanagach ichida biron-bir harfning nomini unitib o'qishga xatoga yo'l qo'yadi. Fikri harflarni aytib so'zni o'qishga bo'ladida, so'z ma'nosiga e'tibor bermaydi. O'qish uchun ko'p vaqt sarflaydi.

Ikkinchidan: so'zning tovush tarkibi murakkab bo'lishi, juft so'z bo'lishi, qo'shma so'z bo'lishi mumkin. Ularni bir tushuncha sifatida qabul qila olmaydi.

Uchinchidan: alifbening keyingi sahifalarida o'quv materiallari ko'piyib boradi; uni harflab o'qish orqali dastur talabini bajarib bo'lmaydi.

"Kesma alifbedan ayniqsa alifbe davrinig ikkinchi va uchunchi bosqichlarida savod o'rgatish darslarida eng asosiy ko'rgazmali qurol ham tarqatma materiallar sifatida qo'llaniladi"- deyiladi. T. Ashrapovanning kitobida haqiqatdan ham kesma alifbe savod o'rgatish bo'yincha, o'yinga o'rgatish bo'yicha uyushtiriladigan mashqlarda keng qo'llaniladi.

Bunda so'zlar qaysi tovush harf bilan farq qilyapti? So'z ma'nosida ham harf bormi? Har ikki so'zning m'nosini tushuntirish kabi savol topshiriqlarga javob olinishi mumkin.

un	i	n	o'	n
un	u	ch	u	z
u	k			
qovun	s	ovun		

Ikki so'zlarda ya'ni bir bo'g'inli, bir tovush harflardan iborat bo'lsa, bunda ham yuqoridagi

ish turini qo'llash mumkin.

Kesma harflar yordamida tuzilgan so'zlarda so'zlardagi bitta harfning o'rnini almashtirib yoki umuman harflarning o'rnini almashtirib yangi so'z hosil qilish va o'qish mashqini ham o'tkazish mumkin.

M: Kalit-Tilak

Kesma harf bilan tuzilgan so'zdan bitta harfni olib qo'yib yangi so'z hosil qilish va o'qish

Mana-ana, elak-ela.

Bu kabi kesma harflar bilan so'z tuzish va o'qish o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishlarini oshiradi, ularni so'zni to'g'ri va ravon nusha ko'chirishga o'rgatadi.

Kesma harflar bilan quydagicha o'yin tashkil qilish mumkin.

Kesma alifbe orasida 1, 2, 3, Raqamlari yozib qo'yiladi. O'quvchilar tartib bilan terib chiqadilar va o'qiydilar.

1, 2 o', n

1, 2, 3 o, n, a

Bu musoboqa tarzida uyushtiriladi.

Kesma alifbe yordamida so'z tuzdirish ishini bir vaqtning o'zida bir necha o'quvchiga bajartirish mumkin. Buning uchun harf kassasidan bir harfning kichik va bosh shaklidan bir nechtdan bo'lishi kerak. Unli tovushni ifodalovchi harflar ko'proq tayyorlab qo'yilishi lozim.

O'quvchilarni savodga o'rgatish va to'g'ri o'qish malakalarini hosil qilishda bo'g'inlar jadvali ilova qilinadi. Bo'g'inlar jadvali alifbe darsligidagi o'quv materiallari asosida tayyorlanadi. Bo'g'inlar jadvalida bo'g'inlar bittadan berilgan. Lekin kesma bo'g'inlar ham bosma chiqarilgan.

Bo'g'inlar jadvalidan foydalanishdan oldin bo'g'inlar, kesma harflar bilan doska yoki partaga tuzdirilishi, o'qishni mashq qilinishi kerak.

So'ng o'rganilgan bo'g'inlar asosida so'z tuziladi va o'qiladi. Bo'g'inlar yordamida so'z tuzishda turli xil mashqlar, o'yinlar uyushturish mumkin.

1. O'qituvchi ikki bo'g'inli so'z aytadi, o'quchilar partalarida turadi va qo'l ko'tarib javob beradi. Bo'g'inlar jadvalidan bugungi darsda foydalanmaydigan bo'g'inlarni olib qo'yish lozim. Aks holda bolalar chalkashib qolishlari mumkin.

2. O'qituvchi sinfning bilim-ko'nikmasikasidan kelib chiqib, kesma bo'g'inlar bilan ishini tashkil etadi. O'quvchilar ancha ko'nikma hosil qilgan bo'lsa, yozilgan yuqoridagi kabi so'zlarni aytadi.

O'quvchilar so'z tuzish ishi bilan endi ish boshlagan bo'lsa, o'qituvchi so'zni bo'g'inlab aytadi, o'quvchilar kesma bo'g'inlardan uni tuzadi.

O-na, bo-la, da-la ...

3. O'qituvchi narsa rasmni ko'rsatib uning nomini bildiruvchi so'zning birinchi bo'g'inini aytadi. O'quvchilar qolgan bo'g'larini topib, so'z tuzadilar va o'qiydilar.

4. O'quvchilarga biror so'z aytiladi. O'quvchilar uni kesma bo'g'indan tuzadilar. So'ng ikkinchi topshiriq beriladi.

a) birinchi bo'g'inni olib qo'yib o'qing.

b) oxirgi bo'g'inni olib qo'yib o'qing.

v) o'rtadagi bo'g'inni olib qo'yib o'qing.

d) bo'g'inlarni o'rnini almashtirib, yangi so'z hosil qiling va o'qing.

5. O'quvchilarga topishmoq aytadi. O'quvchilar topishmoq javobini kesma bo'g'inlardan foydalanib yozadi va o'qiydi.

“Darvoza o'yini”

Stol ustida kesma bo'g'inlar qo'yiladi. Ikki o'quvchi darvoza hosil qilib doska tomonga qarab o'tiradi. 1-o'quvchi chiqib, kesma bo'g'inlardan tanlab ularni ma'lum tartibga keltirib so'z tuzadi va darvozadan o'tadi. Uning topshirig'i to'g'riligini tekshirish uchun darvozabonlar ham o'qib ko'radi.

To'g'ri bo'lsa o'tadi, xato bo'lsa o'tmaydi. Ularni o'tirganlar diqqat bilan tekshirib, kuzatib boradi.

“Tun-kun” o'yini.

O'qituvchi yoki o'quvchi alifbe sahifalaridagi so'zlarni kesma bo'g'inlar yordamida tuzayotganda so'zlarni kesma

bo'g'inlar yordamida tuzayotganda “tun” deydi. Bolalar ko'zlarini yumib, boshini parta ustiga qo'yadi. Tuzib bo'lgach “kun” deydi. Bolalar boshini ko'tarib ko'zini ochadi. Tuzilgan so'zlarni o'qiydi. Kim birinchi o'qib bo'lsa, qo'lini ko'taradi.

Kesma bo'g'in va kesma harflar bilan birga ishlash ham mumkin. Bulardan asosan uch tovushdan tuzilgan so'zlarni tuzish va o'qishda foydalanish mumkin.

No + n ,	do's + t
No + k	lol + a

Do'st so'zi bir bo'ginli so'z ekani undan t ni ajratib bo'lmasligi biz o'qishga o'rganish uchun bu usuldan foydalanganimizni aytib o'tishim kerak. Umuman kesma harf, kesma bo'g'in asosida so'z tuzish va o'qish mashqlarini tashkil etish ta'lim jarayonida o'quvchilarni qiziqtirishda, o'qishning ongli bo'lishida muhimahamiyat kasb etadi. O'quvchilarni sezgirlikka, chaqqonlikka o'rgatadi. O'qituvchi ham vaqt sarflab, ko'proq samaraga erishadi. Kesma harf va kesma bo'g'inlar yordamida turli xilda qiziqarli mashq turlaridan, o'yinlardan foydalanish o'qituvchining izlanishini, ijodkorligi va maxoratiga bog'liqdir.

Maxsus ta'limda savod o'rgatish davri asosiy davrlardan hisoblanadi. Agar o'quvchi savod o'rgatish davrida yaxshi o'zlashtirsa, yuqori sinflarda ham yaxshi natijalarga ega bo'ladi. Umumiy o'rta ta'limda yaxshi natijalarga erishgan o'quvchi kelajakda yaxshi kasb egasi bo'lib jamiyat uchun, uning ravnaqi, xalqning farovon yashashi uchun jon kuydiradigan mutaxassis bo'lib kamol topadi.

Ta'lim sohasidagi muxim hujjatlar – «Ta'lim to'g'risida»gi Qonun, «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi», «2004-2009-yillarga mo'ljallangan maktab ta'limini rivojlantirish davlat umum milliy dasturi» talablariga asosan yosh avlodga jahon ta'lim standartlari darajasida ta'lim va tarbiya berish ko'zda tutilgan.

Milliy istiqlol mafkurasining asosiy g'oyalaridan biri komil inson g'oyasi

hisoblanadi. O'quvchilarni komil inson etib tarbiyalash har bir pedagogning vazifasidir. Komil inson asosiy g'oyasini amalga oshirishda savod o'rgatish davri muhim ahamiyatga ega.

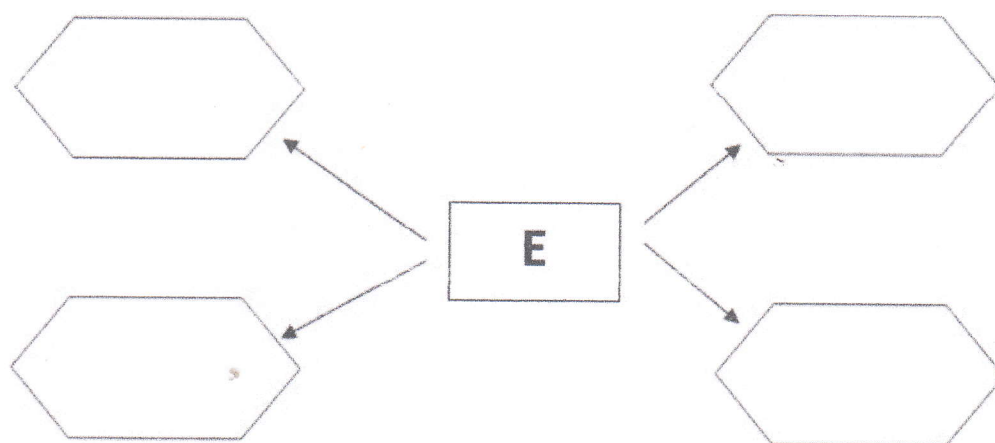
Mazkur qo'llanmada savod o'rgatish davrining o'ziga xos xususiyatlari, savod o'rgatish davrining asosiy darsligi hisoblangan «Alifbe»ning afzalliklari, rang-barangligi ko'rsatilgan. Qo'llanma boshlang'ich sinf o'qituvchilari, boshlang'ich ta'lim va sport tarbiyaviy ish yo'nalishi talabalari uchun dasturulamali bo'ladi degan umiddamiz.

Savod o'rgatish davrida o'quvchilar nutq tovushlari, harflar bilan am'aliy tanishibgina qolmay bo'g'inlardan so'z tuzish, so'z va qisqa gaplarni o'qish hamda yozishni o'rganadilar. O'quvchilarda birinchi sinfdayoq

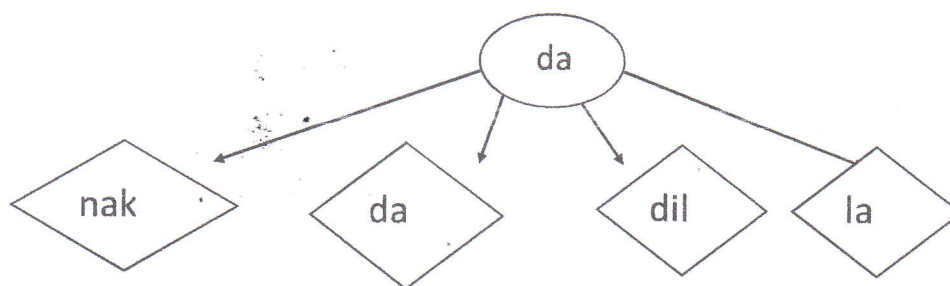
unli va undosh tovushlarni bir-biridan ajratish, o'xshash undoshlar va ularning harfiy aniqlash yondoshgan unlilarni shuningdek, tovush va bo'g'in tahlili gap tuzish bilan aloqador bo'lgan lug'at imloga doir ishlar, talaffuzdan tushib qoladigan undoshlar, qator keladigan unli va undoshoid imlo ko'nikmalarini o'stirib boriladi. O'quvchilarning nutq tovushlarini to'g'ri talaffuz etishga, so'zni o'rinli va to'g'ri ishlatishga gap va bog'lanishli nutqqa to'g'ri tuzishga, ular orasida erishish uchun oqituvchi dars davomida qiziqarli o'yinlarining xilma-xil usullaridan foydalanish zarur.

Savod o'rgatish davrida «Klaster» metodidan foydalanish ham muhim ahamiyatga ega.

Misollar keltiramiz:

Yoki boshqacha namunasi:

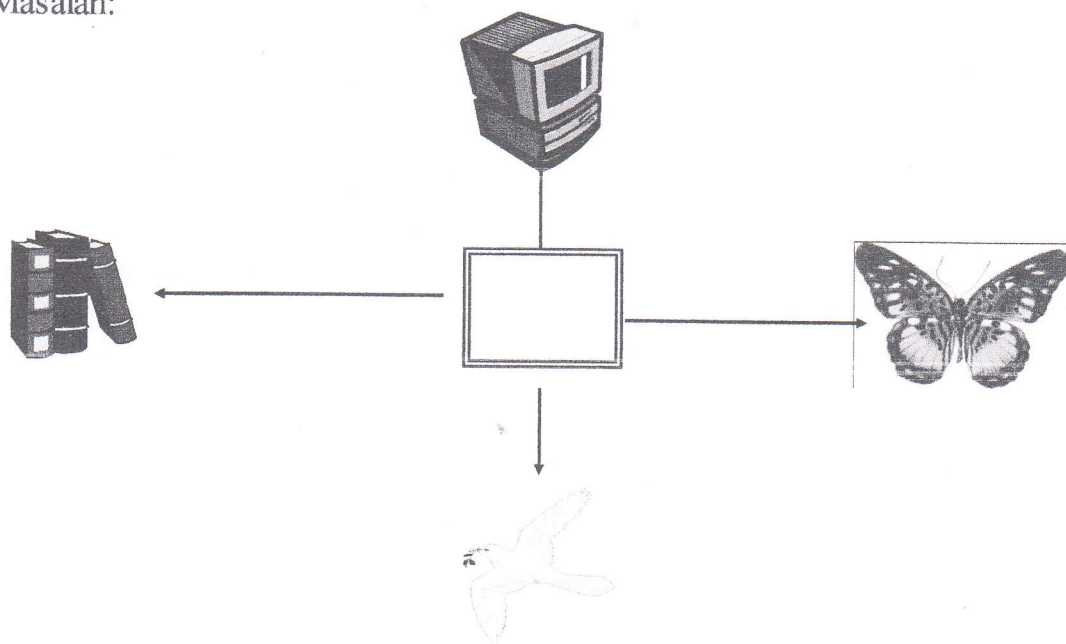

«Klaster» metodini savod o'rgatish davrida faqatgina harf, tovush, bo'g'inlar va so'zlar uchun emas, tovush va harflarni o'rgatishda

rasmlardan ham tuzsa bo'ladi.

Xullas, savod o'rgatish davrida innovatsion metodlardan foydalanish o'quvchilarning

Masalan:

savodxon bo'lishlarida, DTS talablarida qo'yilgan bilim va ko'nikmalarni oson va qiziqarli egallashlarida muhim ro'l o'ynaydi.

Savod o'rgatishda topishmoqlar. Savod o'rgatishda topishmoqlardan foydalanish eng yaxshi mashq turlaridan hisoblanadi. Topishmoqlar bolalarni har tomonlama yetuk, zukko va bilimdon bo'lishlarida muhim ro'l o'ynaydi.

Topishmoq janri xalq og'zaki ijodining eng qadimgi va boy janrlaridan biridir. Topishmoqlar odatda, xalqning urf-odatlarini, ruhiyat hamda axloqiy-estetik qarashlarini o'zida mujassamlashtirgan bo'ladi.

Topishmoqlar narsaning bir necha xil belgilari yashirin, sirli holda beriladi. Xar bir topishmoqning zamirida topilishi lozim bo'lgan bir ma'no va «kim?», «nima?» so'roqlarida yashiringan javob yotadi. Odamlar shu so'roqlarga qarab topishmoqda yashiringan narsani topishga harakat qiladilar. Ayniqsa, bolalar topishmoqdagi jumboqni bilishga, uni topishga juda qiziqadilar. Topishmoqlar mavzulari tabiat va kundalik hayotda uchrab turadigan aniq hodisa va narsalardan iborat bo'ladi. Odatda, topilishi lozim bo'lgan narsa yoki hodisaning biror belgisi taqqoslash yo'li bilan obrazli ifodalanadi. Ba'zi topishmoqlar

narsaning bajaradigan vazifasiga, harakatiga, uning nimadan yoki qanday ishlanganiga qarab, shu xususiyatlar asosida yaratilishi mumkin.

R. Safarova, M. Inoyatova, M. Shokirova va L. Shermatovalarning 1-sinflar uchun mo'ljallangan «Alifbe» darsligida ham bir qancha topishmoqlar berilgan. Darslikning «Suyamasang turolmas, sen minmasang yurolmas»,

«Sh»dan boshlanar oti,
Asal kabi sharbati.

Bilsang nomin ayt, Ali?

- Ha, bilaman -

Yashil to'nli bolalar,

Makonidir dalalar.

Chirsillaydi tishlasa,

Bo'lar osh bilan yesa.

«Qat-qat qatlama,

Aqling bo'lsa tashlama».

«Boshi taroq, dumi o'roq».

«Men yuraman, u qoladi».

«Bir parcha patir – olamga tatir».

«Ichi bo'yoq

Sirti tayoq».

«Usti tosh, po'sti tosh, o'rtasida chandir bosh» kabi topishmoqlar shular jumlasidandir. Bolalarga topishmoqlarning javobini tasavvur qilishlari va topishlari oson bo'lishlari uchun

velosiped, shaftoli, turp, kitob, xo'roz, iz, oy, qalam, toshbaqalarni rasmlari ham berilgan. Xullas topishmoqlarda xalq donishmandligi aks etadi. Ular o'ziga xos mazmuni va ifoda shakli bilan bolalarni ziyraklikka, kuzatuvchanlikka o'rgatadi, ularning fikrlar qobiliyatlarini o'stiradi.

Ayniqsa savod o'rgatish davrida topishmoqlardan foydalanish maktabga dastlab qadam qo'ygan bolalarni qiziqib savod chiqarishlarida muhim vosita bo'ladi.

Savodxonlikka hissa qo'shayotgan ertaklar. Xalq og'zaki ijodidagi eng qiziqarli va rang-barang janr ertakdir. Ertakni nafaqat bolalar balki kattalar ham sevib eshitadilar. Demak, ertak mazmunan boy, betakror va ta'sirchan janr hisoblanadi. Ertakning muhim xususiyatlaridan biri uning hamisha xalq hayoti, kurashi, tarixiy-ruhiy olami, dunyoqarashi, urf-odatlar bilan chambarchas bog'lanishi, insonlarga axloqiy va ma'naviy yo'ldosh bo'lib kelishidir. Ertaklar insonning ma'naviy va jismoniy kuchiga ishonch ruhi bilan sug'orilgan bo'lib, ijobiy kuchlar tabiat va ijtimoiy hayotda o'ziga dushman kuchlarga qarshi kurashda doimo g'olib chiqadi. Ertaklar sodda va tushunarli bo'lgani uchun har qanday kitobxonga tez yetib boradi. Xalq ertaklarida el-yurti ko'z qorachig'iday avaylab saqlovchi ajoyib qahramonlar ulug'lanadi, to'g'rilik egrilik ustidan, yaxshilik yomonlik ustidan doimo g'alaba qozonadi. Ertakning yana bir muhim xususiyati shundan iboratki, u kichik maktab yoshidagi bolalarni tabiatni sevishga, jonivorlarni asrash, avaylashga da'vat etadi. Kichikintoylar kuchuk, mushuk, hatto sichqonchani ham boqish, asrab-avaylash lozim ekanligini chuqurroq xis qiladilar.

R. Safarova, M. Inoyatova, M. Shokirova va L. Shermamatovalarning «Alifbe» darsligida ham o'quvchilarni savodini chiqarishga yordam beradigan bir qancha ertaklar, ertaklardan rasmlar berilganki, bu ertaklar, rasmlar o'quvchilarni yanada ilmga qiziqishlarida yordam beradi.

«Qaynar xumcha» ertagiga ishlangan

rasm, «Bo'ri bilan turna» ertagidan parcha va ertakka ishlangan rasm, «Bo'ri va tulki» ertagidan parcha va rasm, darslikning mustaqil o'qish uchun berilgan sahifalarida «To'g'ri yo'l», «O'rgimchak va ipak qurti», «Bo'ri bilan echki» ertaklari berilgan.

Xullas, «Alifbe» darsligida berilgan ertaklar orqali o'quvchilarning

- dunyoqarashlarini shakllantirish va rivojlantirishga;

- ularning tabiatga muhabbatlarini oshirishga;

- axloqiy va ma'naviy jihatdan tarbiyalashga;

- yaxshilik yomonlik ustidan, to'g'rilik egrilik ustidan doimo g'alaba qozonishga;

- ilmga qiziqtirishga;

- tovushvoharflarni osono'zlashtirishlariga;

- so'z ma'nolarini bilib olishlariga muvaffaq bo'lamiz. Bu esa o'quvchilarni bilimdon, zukko, to'g'riso'z va vatanparvar bo'lib yetishishlarida eng yaxshi samaradir.

2011 yildan beri yordamchi maktabda savodga o'rgatish ishlari M.Xo'jaeva muallifligida yaratilgan yordamchi maktablar uchun «O'qish kitobi» darsliklari asosida amalga oshirilmoqda. Ushbu darsliklar 2007 yilda «O'qituvchi» nashriyotida ikkinchi marta chor etilgan. Darsliklar Yordamchi maktablar uchun onatili, o'qish va nutq o'stirish dasturidagi «Savodga o'rgatish va nutq ustirish» bo'limi asosida tuzilgan. Jumladan, 1 sinfning «O'qish kitobi» darsligi 15 bo'limdan iborat. Darslik muallifi Xo'jaeva M. yozma nutq og'zaki nutq asosida shakllanishini xisobga olib, bolaning ongli, to'g'ri, tez, ifodali, ovoz bilan va ovozsiz o'qish malakalarini shakllanishini ta'minlovchi matn, xikoya, rasm, o'yin va topshiriqlarni darslikning barcha qismlariga kiritgan.

Bundan tashqari, bolani o'quv faoliyatiga kiritish, o'qishga qiziqish o'yg'otish, ularning yosh hamda individual xususiyatlarini xisobga olgan xolda ishini tashkil etish uchun zarur bo'lgan materiallar, turli syujetli rasmlar kiritilgan.

Matn ustidagi ishlarni amalga oshirish

uchun darslikda materiallar izchillik bilan, soddadan murakkabga qarab berilgan. Xar bir darslikda bola uchun tanish bo'lgan mavzular bo'yicha nutq o'stirish ishlarini amalga oshirishga xizmat qiladigan predmetli va syujetli rasmlar, savol va torshiriqlar berilgan. Dastur talabidan kelib chiqqan xolda darslik muallifi aqli zaif o'quvchilarning eshitish diqqati, hotirasi, tafakkuri va boshqa psixik jarayonlarini o'stirishga mo'ljallangan savol va torshiriqlarni ishlatgan.

«Matnlar olamida», bo'limida matn mavzusiga oid illyustratsiyalar mavjud.

Ko'rish analizatori faoliyatini rivojlantirish ishlari rang, shakl, hajmi, uzoq-yaqinligi, katta-kichikligini ajratish, ko'rish diqqati, xotirasini o'stirish, kuzatuvchanligini rivojlantirish, fazoviy idrokni o'stirishlardan iborat bo'lishi kerakligini xisobga olib, oltinchi betdan boshlab geometrik shakllar, rangli predmetlar, geometrik shakllardan iborat rasmlar, gap, so'z sxemalari, shartli belgilar va boshqalar kiritilgan.

Darslikdagi matnlarda so'z hamda gaplarni o'rgatish tartibi o'zbek tilidagi tovushlarning fonetik xususiyatlari, ya'ni hosil bo'lish o'ri, usuli, talaffuzi, bo'g'inga birikishi va boshqalar hamda oligofren bolalarning rivojlanishidagi o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda o'rganishi uchun qulay. Bola tovushni nutqdan ajrata oladigan, uni aniq va to'g'ri talaffuz etadigan, boshqa tovushlardan farqlay oladigan bo'lishi kerak. Darslikdagi xar bir matn quyidagi tartibda o'rgatilishi ko'zda tutilgan:

matn ichidan tegishli so'zni, uning o'rnini aniqlash. Ongli, bo'g'inlab o'qishga o'rgatish maqsadida rasmlar ustida ishlash, darslikdagi har bir betni to'g'ri o'qishishlarini amalga oshirish uchun xizmat qiladigan materiallar darslikda keng o'rin egallagan.

Xozirgi kunda yordamchi maktabning birinchi, ikkinchi, uchinchi, sinflarida ishlatilayotgan «O'qishkitobi» darsliklari taxlili Shuni ko'rsatdiki, darsliklar dastur asosida, aqli zaif o'quvchilarning o'zlashtirish qobiliyatini xisobga olgan xolda yaratilgan. Yordamchi maktabning «O'qish darsliklari»dagi matnlar mazmuni o'quvchilarni milliy mavkura ruxida tarbiyalashga, ma'naviy-mahrifiy ishlarni amalga oshirishga xizmat qilishi. Darsliklar «O'zbekiston ramzlari», «Salom maktab», «Matnlar olamida», «Oltin kuz», «Maktab xayoti», «Odobnoma», «Bozor va bolalar», «Kumush qish», «Kim bo'lsam ekan?», «Yaxshilardan o'rnak ol», «Buyuk bobokalonimiz», «Zumrad baxor», «Tabiatni asrang», «Falokat oyoq ostida», «Yoz o'tadi soz» kabi bo'limlardan iborat. Xar bir matndan so'ng uni taxlil qilish uchun turli savol va topshiriqlar berilgan. Ushbu matnlarda mard, kuchli, torqir, dov yurak, chaqqon qahramonlar, matnening g'oyaviy yo'nalishi, unda ezgu kuchning, yaxshilikning doimo g'alaba qilishi o'quvchilarni o'ziga tortadi.

Shunday qilib, yordamchi maktabning boshlang'ich sinflarida savodga o'rgatish darslarida ishlatilayotgan darsliklarda turli janrdagi asarlar mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "Boshlang'ich va defektologiya ta'limining samaradorligini oshirish masalalari (ilmiy metodik maqolalar to'plami)". - T. 2000 yil.
2. Muminova L. R., Shomaxmudova R. SH. "Imkoniyati cheklangan bolalarni individual-korreksion rivojlantirish dasturining metodik asoslari" -T., 2007
3. Akramova X. (2020). Замонавий мультимедиа воситаларидан фойдаланиш - муваффакият гарови. Архив Научных Публикаций JSPI, 1(12), 1-5. извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/3162
4. Akramova, X. (2020). Мактабгача ёшдаги болалар билан олиб бориладиган ижтимоий педагогик фаолият технологияси. Архив Научных Публикаций JSPI, 1(16), 1-5. извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/3994
5. Akramova, X. (2020). Mehnat darslarida aqli zaif bolalar nutqini o'stirishning o'ziga xosligi. Архив Научных Публикаций JSPI, 1(16), 1-5. извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/4025